

Recenziók

Sári Mihály:

A görlizi tudományos műhely, a Collegium Pontes új kötete a „Periféria Európa közepén”

1945-2009 közötti a neveléstudomány, a magyar felnőttnevelés és kulturális politika elméletére legnagyobb mértékben a német nyelvű európai szakirodalom hatott. (Ma már belátható a szovjet kultúraelmélet és neveléstudomány /1945-1989/ zsákutcája, ha a marxizmus-leninizmus-sztálinizmus ideológiáját indoktrinér módon alkalmazta a fenti területek magyar tudományos művelője.) A hetvenes-nyolcvanas években emellett az angol és francia nyelvű tudományos folyóiratok és szakkönyvek növekvő befolyásoló szerepéről is beszélhetünk, de a német nyelvű nyomtatott andragógiai, kultúratudományi szakirodalom hatása ma is domináns maradt.

Talán Ausztria és a Német Szövetségi Köztársaság téri közelsége is magyarázza az erős hatást, talán a német kultúra keleti irányú offenzívája adott széles medret ezen tudományterület térnyerésére magyar területen is, talán a kulturális intézményközi együttműködés korábbi formái, a mai Bologna-folyamat is előidéztek, hogy a német nyelvű szakirodalom közvetítette tudományos elméletek meghonosodtak a magyar „kultúratudományban”. Egyetemi műhelyek (Aachen/ F. Pöggeler, Leipzig, Hamburg /P.Bendixen, Klagenfurt/ E. Gruber, Leiden/ J. Katus és sokan mások), társadalmi szervezetek (Német Népfőiskolai Szövetség/J. Horn, H. Hinzen, Osztrák Népfőiskolai Szövetség/W. Filla) folyóiratai, kutatói műhelyeinek kiadványai rendszeresen eljutottak a magyar tudományos közösségekhez.

A „közvetítők” között ott találjuk a lengyel-német határon működő Zittau/Görlitz Szakfőiskolát, amely egyetemi rangú képzéseiben is, s háttérbázist ad a 15 éve működő Szász Kulturális Infrastruktúra Intézetnek, valamint a közép-európai egyetemeket összefogó Collegium Pontes szervezetének. A Német Szövetségi Köztársaság, a Lengyel Köztársaság és a Cseh Köztársaság ernyőszervezetei alatt a Collegium Pontes a tudományos értékek nemzetközi áramlását, kanalizálását végzi. A főiskola keretében működő Közgazdasági Karon működik az 5 éves „kulturális menedzser” képzés, amely megfelel a mi andragógus, korábban művelődési és felnőttképzési menedzser képzésünknek.

Mind az intézet, mind a Collegium Pontes a görlitzi Klingewalde Kastélyban kapott helyet, s a két szervezet operatív és szellemi irányítója Prof. Dr. phil. Dr. habil. Matthias Theodor Vogt. A Collegium Pontes számos konferenciát szervezett, amelyeken magyar tudományos szakemberek és egyetemi hallgatók is részt vettek, s a tudományos műhely gazdag szakirodalmának újabb és újabb produktumai így hazánkba is eljutottak.

Ez évben négy szerkesztett kötetükre figyelhettünk fel, amelyeket Matthias Theodor Vogt, Jan Sokol, Beata Ociepka, Detlef Pollack, Beata Mikołajczyk szerkesztettek, és amelyeket az Európa szerte tudományos igényességéről ismert Frankfurt am Mainban ténykedő Peter Lang

Internationaler Verlag der Wissenschaften adta ki. Mivel a kiadó több kiadási hellyel is rendelkezik, a kötetek megjelentek Frankfurt am Mainban, Berlinben, Bernben, Brüsszelben, New Yorkban, Oxfordban és Bécsben is, ez jelzi a kötetek rangját is.

Sokat ígérő és izgalmas mondandója van „Az európai szolidaritás feltételei” című kötetnek. A szerzők azt kutatják, hogy az Európai Unió kiszélesedésével milyen krízisjelenségek bukkantak elő, s van-e Európának közös, összekötő identitást adó hatása? Az év második kötete a „Periféria Európa közepén”, amely tartalmát alább bővebben is megismerhetjük, a harmadik kötet „A gyengeség erőssége”, amely arra figyelmeztet, hogy minden gyengeségben ott van az esély egy-egy területen, s azt meg lehet találni. A negyedik kötet, „Europaizáció a mindennapokban”, a határ menti városok, intézmények közösségek transznacionális problémáit helyezi a vizsgálódása fókuszába.

A „Periféria Európa közepén” című kötetet külön is érdemes „górcső” alá venni, mert az elméleti megalapozás és konkrét téri kutatások összhangjában vizsgálja a címben megadott témát. Matthias Theodor Vogt az első fejezetben (*A periferialitás fogalma és problémái*) a kifejezés terminológiai sokszínűségére, árnyalataira, a fogalom történeti tartalmi változásaira mutat rá, vizsgálja az értelmezését több tudomány és a tudományok jeles képviselőinek művei aspektusából. (Marcus Tullius Cicero, Novalis, Walter Christaller, Carl Amery, Peter Bendixen, Hans-Heinrich Nolte, Bangó Jenő és sokan mások). Szembe állítja azzal a „provincialitás” fogalmát, bizonyítja, hogy a tereink rétegzett terek, amelyeket a központiség és periferialitás is, de regionális tagoltság is jellemez, s a téri szerkezeteknek identitást nyújtó hatása van. Ebben a térben három pólust le lehetünk fel, a várost, a vidéket és a falut, amelyekben az értékteremtést a hatékony kultúrpolitikai irányítás révén lehet elképzelni.

Jan Sokol, a prágai Károly Egyetem Embertudományi Fakultásának professzora tanulmánya a „Periféria és a határ” összefüggéseiből indul ki, s a centrum és periféria jellemzőinek tételes felsorolását végzi el. A „határ” nem egyszersmind periféria is, nagyon gyakran épp gazdagabb más térségeknél. Híd-szerű, olykor épp a piac jellemző tere, kulturális interakciók tere.

Aleida Assman, a Konstanzi Egyetem irodalomtudományi és az egyiptológia professzora a „Centrumtól a perifériáig és ismét visszaút a szív sötétségébe” című írásában ismét a centrum és periféria dialektikájából indul ki, s főként angol és amerikai tudósok írásait használja hivatkozásként, s a lengyel származású Joseph Conrad „Heart of Darkness” című regényén át mutatja be a téri tagoltság változásait.

Andrzej Tomaszewski, a műemlékvédelem Lengyel Nemzeti Tanácsa elnöke, számos lengyel és nemzetközi szervezet vezetője egy kérdésben fogalmazza meg a stúdiuma címét: „Közép-Európa kulturális tere a művészettörténet perifériája?” A Közép-Európa fogalom Kelet és Nyugat között egy kulturális tér, amely az első világháborút megelőzően mintegy száz évig létezett, s a XX. század végén, a „vasfüggöny” megszűnte után szervesült újjá. Milan Kundera definíciója szerint ez a terület geográfaiilag Európa közepe, kulturális értelemben „Nyugathoz” tartozik, politikai szempontból „Kelet”.

Miloš Havelka, a prágai Károly Egyetem történelemszociológiai professzora ugyanezt a gondolatot folytatja a „Hol van a közép? –Közép-Európa mentális térképe” című írásában. Meggyőzően bizonyítja, hogy a fogalom tartalma történetileg változik.

Friedrich Naumanntól a magyar Bibó Istvánig, Szűcs Jenőig feltérképezi a vonatkozó szakirodalmat, s nagyszerű szintézist teremt a tér-társadalomfelfogások hálózatában.

A kötet az elméleti megalapozás után a közép-európai térhez kötődő jelenségeket boncolgatja: Marek Czaplinski, a bresloui Egyetem történész professzora a „Sziléziai régió szimbolikus konstitúciója- Kísérlet egy szintézisre lengyel történészek nézőpontjából” című tanulmányában elemzi, hogy az együtt élő, de eltérő kultúrájú népcsoportok miként formálják meg téri identitásukat. Ugyancsak az identitást nyújtó szimbolikus tereket értelmezi Richard Wagner a „Szimbolikus konstrukciók Közép- és Dél- Kelet Európában, különös tekintettel az identitásra” című dolgozatában. Megállapítja, hogy a 15-ök Európai Uniójának 27-re való bővítésével Európa nem lett nagyobb, hanem más lett. A nyolcvanas évek végétől beszélhetünk ismét filozófiai értelemben Közép-Európáról, amely fogalom a politika zsargonjában vált újra használattossá, a közép-európai mítoszban a magyarok, szlovének csehek és lengyelek a Kelet- Közép-Európa részei.

A kötetben ezután két hasonló téma következik: Vladimir Kreck tollából a „Demokrácia, szubszidiaritás és piacgazdaság a posztszocializmus idején a bulgáriai művészet és kultúra példájával” címmel készült írásban a „nemzeti új ideológia” és annak érvényesülését elemzi a szerző. Anton Sterbling, a Szászországi Rendőrfőiskola professzora pedig a „Mi gubbasztunk és teszünk a sötét aknában-a kommunista erőszakuralom Romániában” című tanulmányban arról olvashatunk, hogy a romániai politikai hatalomváltás hasonlóan zajlott le, mint például Magyarországon. Részletezi a kommunista totális hatalomátvétel fázisait, s mindezek hatásait a romániai román és „román-német” szépirodalomra.

Volkhard Knigge, a Buchenwalni Emlékhelyek Alapítvány elnöke és a Jenai Egyetem díszdoktora a németországi történelmi gondolkodásról ír. (*Erinnerungskultur; Emlékezéskultúra*) Bemutatja, hogy a német közösségi tudat kétféle diktatúrára emlékezik, amelyek között hasonlóság és különbség is van: a nemzeti szocializmus és a SED-diktatúra. A demokratikus fejlődés, a felelősség- és öntudat kialakításával lehet eljutni az össznémet emlékezéskultúrához, amely kölcsönös kapcsolatban van az európai emlékezettel.

Albogast Schmitt az oktatás néhány kérdését vetette fel. (*Antik oktatás és modern tudomány- A tudás provincializálásának és specializálásának szellemtörténeti feltételezései*) Rámutat arra, hogy miközben a gazdasági és kulturális globalizáció világhálózatokat hozott létre, a tudományos rendszere a középkori gondolkodási struktúra foglya. Ez a tudományos módszertanban és oktatásmódszertanban is visszatükröződik, a tudomány különböző területein mérhetőek az autonómia eltérések. A mai változások részévé kell, hogy váljon a régi tudományos rendszerek egységének lépésenkénti felbontása.

A tanulmánykötet egy másik blokkja a sajátos helyzetben lévő városokat mutatja be. Gudrun M.König, a Dortmundi Egyetem professzora (*Áruhorizontok- Urbanitás vidéken*) az ember mindennapi életét meghatározó, közszolgáltatásokat nyújtó áruházak, piacok, benzinkutak, határátkelők, szupermarketek, passzázsok, mint a vásárlás színterei vizsgálatát végzi el, a konzumkultúrát, a vásárlóhely funkcióit, az eladó és vevő kommunikációját kutatja.

Christine Weiske a Chemnitzi Műszaki Egyetem professzora, Katja Schuchknecht és Mariusz Ptaszek ugyancsak a fenti egyetem tudományos munkatársai „A határon át - a mindennapok integráló ereje Görlitz-Zgorzelec városkettőségében” címmel írták le közös kutatásuk eredményeit. A Neißefolyó kettéválasztja az egykor egy várost, kérdés, miként lehet kialakítani bilaterális nemzeti politikát Lengyelországban és a Német Szövetségi Köztársaságban. A kutatás eredményei azért is fontosak számunkra, mert nekünk is van Komárom-Komarno és Sátoraljaújhely-Slovenské Nové Mesto kettős városunk.

Bernd Kaufmann Chartres városának, Mária Istenanyáról elnevezett püspöki Notre Dame leégésének történetét vetíti elénk, s mutatja be a város újbóli felemelkedését, regionális szerepének megtartását. (*Periferialitás és kulturális bennfoglalás*)

Günter Beelitz színész és a színháztudomány művelője, a Weimari Német Nemzeti Színház főintendánsa a tanulmánya címében kérdezi: *Mennyit kér a német színház a provinciális és globális jelenségekből? Mire való a színház- Kísérlet a helyzet meghatározására.* A szerző a színház régi funkcióit elfogadva rámutat arra, hogy számos funkcionális lehetőség kimarad a színházi munkában, amelyek a változásokhoz igazíthatnák és modernizálnák a mai színházat. A színházlátogatók meghatározott, ám nem elég széles rétegét szélesíteni lehetne. Normatív színház-esztétikában továbbiakban nem lehet gondolkodni.

A dolgozatokban és a kötet egészében megjelenő konklúziók a magyar határ menti inter- és multikulturális kérdésekre is adhatnak adekvát válaszokat, így az *andragógusok, térségfejlesztők, kulturális menedzserek, a kulturális antropológiával, vagy a históriával foglalkozó szakemberek és a kultúrpolitika formálói* egyaránt hasznosan forgathatják ezt a 375 oldalas művet. A német nyelvű kötetek 45-60 Euro közötti összegért megvásárolhatók a kiadónál, amely e-mailen elérhető (zentrale.frankfurt@peterlang.com).
